

Anousha Nzume (foto: Cora Hendriks)

IN GESPREK MET ACTRICE, SCHRIJFSTER EN ACTIVISTE ANOUSHANZUME

'ER IS INSTITUTIONEEL RACISME'

Anousha Nzume heeft een Russische moeder en een Kameroense vader, maar groeide op in Nederland. Onlangs verscheen haar veelbesproken boek *Hallo witte mensen* waarin ze ingaat op het Nederlandse racisme.¹ *Maatschappij & Politiek* sprak met haar.

IVO PERTIJS

Jeetje, dat is niet eenduidig', antwoordt Anousha Nzume op de vraag op welk moment in haar leven zij erachter kwam dat Nederland anders was dan ze dacht. 'Ik denk wel het pesten op school', vertelt ze binnen enkele seconden, 'Ik was een leerling met een Russische moeder uit de Sovjet-Unie - werkend, tweede huwelijk met mijn stiefvader - en zo werd ik ook behandeld. Dat is raar. Ik zat op een katholieke school waar werd gepredikt, maar ik zag een totaal andere realiteit. Kinderen scholden mij uit voor *Spoetnikker*. Spoetnik, want Russisch, en nikker. Leerkrachten zeiden weliswaar dat dit niet mocht, maar vonden het wel creatief en lachten het weg. Als ik in die tijd met een donker meisje over straat liep, dan vroegen mensen of we zusjes waren. Dat soort dingen'.

Kon u daar toen met mensen over praten?

'Nee, niet echt. Ik wilde mijn moeder niet bezorgd maken. Ze werkte hard. Ik had een nieuwe stiefvader en wilde niet als *loser* overkomen. Toen zij dat later hoorden vonden ze dat verschrikkelijk. Ze ondernamen allerlei stappen, maar op dat moment was het te laat. Het was

niet meer mijn eigen perceptie. Als je met een andere kleur opgroeit, vind je jezelf onbewust ook minderwaardig. Je kent de *doll test* waarbij kinderen van vier zichzelf al lelijker en dommer vinden en zeggen dat het zwarte jongetje waarschijnlijk het witte jongetje heeft geduwd? Als het andersom is, dan helpt het witte jongetje het andere jongetje. Ontzettend confronterend. Dat had ik ook. Ik zag het achteraf. Daarom vond ik lange tijd dat ik moest bewijzen dat ik anders was. Ik dacht: laat ik toch vooral mijn best doen. Ik merk vaak dat ik extra beleefd doe, gelijk mijn excuses aanbied als ik iets verkeerd doe en oogcontact maak zonder als *angry black woman* over te komen. Dat probeer ik eruit te krijgen, maar dat is heel hardnekkig.'

De kern van uw boek is dat witte mensen hier geen voorstelling bij hebben.

'Ze hebben geen idee. Ik maak een podcast met vrouwen van kleur, voor vrouwen van kleur en door vrouwen van kleur. Iedereen mag luisteren, maar het is ons perspectief. Als we in de studio zitten en de technicus, die wit is, weg is, dan zijn we zo vrij! We zitten in een afgesloten ruimte waar niemand ons ziet. Laatst zeiden we tegen elkaar: "Jeetje, dat heeft de witte cisgender altijd, waar ze ook zijn".

Dat hebben wij niet. Dit betekent niet dat ik bang ben of mij anders gedraag. Het is dat dubbele bewustzijn. Bijna alle kinderen van kleur of joodse mensen hebben een dubbel, driedubbel of - als je mindervalide of lgbtq bent - nog meer dubbelbewustzijn.'

Waarom lukt het witte mensen niet om dit te begrijpen?

'De westerse samenleving is gebouwd op het succes van een man als jij. Die is helemaal voor jou ingericht. Het is jouw feestje. Iedereen komt voor jou, al van kinds af aan. Als kind denk je ook niet "Hebben die en die al taart gehad?", maar "Ik wil het kersje". Dit geldt voor witte mannen - heteroseksueel, valide, cisgender - helemaal zo. Laatst zei mijn dochter nog dat stukken lichaam, zoals een been, worden gebruikt om een auto of een pak aan te prijzen. Dat vinden we zo normaal. Daar wordt niemand kwaad over. Je bent als witte man zo niet gewend om te gaan met kritiek, weerstand of twijfel, dat als dit een keer gebeurt, dan werd er - door de witte mannen in de media die ik ontmoette - boos, agressief en seksistisch gereageerd. Ik zat in een uitzending van het radioprogramma *Nooit Meer Slapen* van Pieter van der Wielen. Na een halfuur hoor je hem een switch maken. Vanaf halfeen word ik door de mangel gehaald. Hij heeft niet eens door dat hij dit doet! Moet je nagaan: hij nodigt mij als gast uit om over dit onderwerp te praten en valt met open ogen zelf terug in deze reflexen. Hij vindt het belangrijker dat hij zich aangevallen voelt, dan dat hij open wil staan voor mijn kant van het verhaal. Als je dit niet van jongs af aan leert, dan komt het niet. Dat zie je bij verwaarloosde kinderen. Als een kind verwaarloosd is en geen liefde en veiligheid heeft gehad, dan is de kans groot dat er dingen misgaan.'

Heeft dit ook met de Nederlandse directheid of arrogantie te maken?

'Absoluut. In hun boek *Dutch racism* schreven Philomena Essed en Isabel Hoving over *white innocence*. Dat is het Nederlandse culturele archief: hoe zie je

Doll test: 'Which one is the nice doll?' (bron: Fanpage.it)

De Protein World-advertentie leidde tot veel commotie in Engeland

jezelf als land of als cultuur? Als je bijvoorbeeld naar Engeland of Frankrijk kijkt en hoe die landen met hun koloniale verleden omgaan, dan zien ook die landen zich zeker als overheersers, daders en meesters. De Nederlandse cultuur bestaat uit het idee dat we klein zijn, dat we hard moeten werken, dat het land onder de zeespiegel ligt, dat iedereen hier welkom is, maar als je naar de geschiedenis kijkt en ziet hoe Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog was en hoe wij denken dat Nederland toen was... dat is een compleet verschil.'

In uw boek besteedt u veel aandacht aan de witte culturele elite en minder aan de 'boze witte man'.

'Dat klopt. Het gaat met misschien minder fysiek geweld gepaard, maar jezelf

kleurenblind, neutraal, ontzettend eerlijk en *open minded* vinden, vind ik verbijsterend. In het interview met Pieter van der Wielen hoor je letterlijk al die valkuilen en zijn perceptie van zichzelf. Kijk naar hoe de recensies over mijn boek zijn geschreven. "Nee, ze heeft geen gelijk", "De manier waarop", "Nee, want ik...". On-ge-lo-fe-lijk. Daar kwam ik in 2008 achter toen ik mij uitsprak over Robert Vuijsje en zijn boek *Alleen maar nette mensen*. Hoe mensen op dat boek reageerden... ik werd door alle columnisten neer-ge-sa-beld vanwege mijn kritiek. Wie dacht ik dat ik dacht dat ik was?'

Is er sprake van een paradox?

'Dat is zo. Vanuit de academische wereld wordt ons culturele archief in stand gehouden. De slavernij was een zwarte

bladzijde in de geschiedenis, in Indonesië vonden politionele acties plaats. Het Zeeuws Museum heeft eindelijk wat dingen uit de archieven van de Middelburgse compagnie geopend. Deze compagnie maakte twaalfhonderd reizen en vervoerde slaven. Dat is allemaal gedocumenteerd vanuit de kruideniersmentaliteit. Wat kost dit, wie is er dood en wat betekent dit voor ons inkomen? Dat weten we nauwelijks. Ik weet het, omdat ik er in geïnteresseerd ben, maar het zit niet in ons politiek geheugen. De Nederlandse identiteit is dat we *open minded* zijn, dat vrouwen in korte rokjes mogen lopen, dat we voor homorechten zijn, terwijl vrouwen pas sinds 1975 in Nederland een eigen bankrekening mogen openen. Een docent van een vriendin van mij werd in de jaren zeventig nog opgepakt wegens sodomie. Er is een totale discrepantie. Dat komt denk ik ook door de verzuiling. De ene groep vond zich beter dan de andere. De identiteit van "we moeten het goed doen" lijkt doorgeslagen naar "als je het zo doet, dan doe je het gewoon goed."

In televisieprogramma's is er ook regelmatig aandacht voor wat Nederland goed doet. Hoe moet je daar als docent mee omgaan?

'Het bevestigt vooral het beeld dat er al is. Laat als docent vooral ook andere beelden zien. Neem het programma van Arjen Lubach. De ene week maakte hij iets leuks over hoe racistisch Nederland eigenlijk wel niet is en de week daarop zet hij toch weer Sylvana voor aap. Niet letterlijk, maar wel zoiets. Dat is bizar. Het is een ontzettende blinde vlek voor *social justice*. Dan wordt er gezegd "Het is een grapje, zo bedoel ik het niet", maar als het zo niet bedoeld is, moet je het ook niet zo zeggen. Je moet creatief zijn hoe je het wel met humor zegt.'

Heeft u het gevoel dat Nederland de laatste jaren is veranderd?

'Ja. Je hoort steeds vaker dat mensen het gevoel hebben dat ze niets meer mogen zeggen. Je mag alles zeggen, maar het is toch normaal dat bepaalde dingen veranderen. Vroeger waren wij met z'n allen veel seksistischer. Dat kan niet meer. Ik kan mij nog herinneren dat ik als kind in het vliegtuig zat en er een grapje over stewardessen rondging. Dat impliceerde bijna dat ze werden aangerand. Dat was grappig. Of over homo's. Godzijdank kan het niet meer dat mensen zeggen "joehoe". Je kan dit zien als een beperking, maar ook als mogelijkheid. Laten we dit als groei pijn interpreteren. We zijn hier en we gaan

hier niet meer weg. We krijgen kinderen en die groeien hier ook op.'

Beangstigen de bedreigingen die ook u ontvangt u?

'Ook wel, maar ik negeer dat. Ik geloof ook in de positieve ontwikkeling. Je kunt op zoveel verschillende manieren kennis en informatie verschaffen. Dit was voor de opkomst van de sociale media niet mogelijk. De Jodenvervolging en de Shoah waren ook mogelijk, omdat je het gemakkelijker bij mensen weg kon houden, hoewel mensen destijds gewoon met een vliegtuig over de kampen heen vlogen. Het werd niet in de krant gezet. Nu is het bijna onmogelijk om misstanden uit de media te houden. Ik hoop dat de laagopgeleide, boze witte mensen met sociaaleconomische problemen op zoek gaan naar informatie en er achter komen dat het economische systeem het probleem is en niet de vluchtelingen of mensen van kleur. Die kennis mag wat meer naar de massa.'

Wat is daarbij de rol van het onderwijs?

'Het onderwijs zou jongeren hier veel over moeten laten nadenken. Burgerschap of een vak als maatschappijleer moeten leerlingen vanaf groep 1 krijgen. Het kringgesprek moet al een soort maatschappelijk gesprek zijn en niet alleen gaan over wat een kind gisteren heeft gedaan. Er moet meer aandacht zijn voor hoe je als burger in de samenleving staat. Daar is meer kennis voor nodig. Docenten moeten worden bijgeschoold en naar kinderen luisteren. Ik heb zelf zo ontzettend veel geleerd van mijn tijd in Amsterdam Zuid-Oost. Ik heb daar een project gedaan, kwam bij mensen thuis, woonde ongeveer tussen de mensen. Ik zag docenten die van buiten Amsterdam kwamen en in Zuid-Oost les gaven, heel erg onder de indruk waren en daarna weer naar huis gingen. Al hun vooroordelen werden bevestigd. Ze kwamen niet bij de mensen thuis. Als je de kluwen niet kunt ontwarren, dan denk je dat er wel gelijke kansen zijn maar dat ze niet willen. Maar er is institutioneel racisme. Er is een systeem waarbij witte mensen vooraan in de klas zitten en donkere mensen op de achterste rij. Om het propje in de prullenbak te gooien moeten de kinderen achterin de klas meer inspanningen leveren. Dat kan je alleen invoelen als je daar naar toe gaat en luistert; niet een dag, maar ga er bij wijze van spreken wonen.' ♦

Hallo witte mensen van Anousha Nzume verscheen dit jaar bij Amsterdam University Press.

STEF

SCHADENFREUDE

Een collega mailde mij een hip filmpje over *Schadenfreude* en dat in relatie tot Donald Trump. 'Interessant voor een leraar maatschappijleer', schreef hij erbij. Hij had gelijk. *Schadenfreude* is een Duits woord dat opeens populair is geworden aan de overkant van de plas. In Amerika hebben ze voor *Schadenfreude* geen directe vertaling, maar wij noemen het leedvermaak. Er plezier aan beleven wanneer een ander 'faalt'.

Wanneer ik een vrije avond gezellig met mijn vriendin op de bank zit en we beiden druk met ons mobiel in de weer zijn, is er bij haar nogal eens sprake van *Schadenfreude*. Ik hoor gegrinnik en krijg een grappig filmpje onder mijn neus geduwd. Mij doet het vaak niet zoveel.

Wat me wel iets doet is Donald Trump. Ik wil het er eigenlijk ook niet eens over hebben, noem het maar de ontkenningfase. Toen hij in maart 2016 de voorverkiezing won, was ik er heilig van overtuigd dat Amerika nooit voor hem als president zou gaan. Zo ongeloofwaardig voelt de werkelijkheid nu hij daadwerkelijk het ambt van president bekleedt. Voor tegenstanders van Trump was het smullen. De talloze video's over de momenten waar hijzelf of zijn vrouw door een onhandige gebeurtenis of pijnlijke uitspraak voor schut staat, gaan er bij de media in als zoete koek. Wat kunnen we toch om die man lachen.

De meeste mensen smullen bij nieuws over bekende personen, nog meer smullen is het wanneer die persoon iets vervelends overkomt en het wordt al helemaal genieten als die persoon het ook verdient. Kijk en laat Trump hier nou in excelleren. Hij is beroemd, succesvol en arrogant; de ideale persoon voor leedvermaak. Het probleem is alleen dat het hem niets doet. Hij komt er voorlopig gewoon mee weg en het geeft hem oneindige publiciteit. *Schadenfreude* houdt hem groot.

Het is een trucje: gewoon maar iets roepen om media-aandacht te genereren. Dit trucje wordt ook in Nederland toegepast. Geert Wilders doet zijn best, maar gaat al te lang mee en is te weinig succesvol en te weinig arrogant. De Nederlandse Donald Trump heet Thierry Baudet. Hij wordt steeds bekender, is succesvol en bovendien ontzettend arrogant. Zijn *maidenspeech* in het Latijn, bijzondere mediaoptredens, gekke tweets en onhandigheid in de Kamer; de media pikken het maar al te graag op en zo genereert Thierry Baudet gratis reclame voor zijn politieke ideeën.

Schadenfreude is niets anders dan een goedkoop marketinginstrument. ♦

STEF VAN DER LINDEN
(maatschappijleer.net)